

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертацията на

Иво Иванов Минков,

редовен докторант по История на философията

към Катедра „Философски и политически науки“ на ЮЗУ „Неофит Рилски“ –
Благоевград,

на тема: *Спекулативната логика на Хегел като нравствен път на духовна еволюция*

за присъждане на образователната и научна степен **Доктор**

в професионално направление **2.3. Философия**

по научната специалност – **История на философията**

от доц. д-р Силвия Кръстева

Дисертацията на Иво Минков може да се определи като явление в живота на българската философска общност, тъй като е удържана и развита на полето на чисто теоретичното философско знание и по-точно на върховото му осъществяване в модерността – немския класически идеализъм. А в рамките на това философско направление дисертационното изследване разгръща задълбочен и мащабен анализ и изграждане на цялостния систематичен проект на философията на Хегел. Това е наистина впечатляващо по размаха и обхвата си изследване, което си поставя за цел „да се представи Хегел „целия“ в процеса на неговото развитие“ (с. 101) и така Хегеловата философия да намери своя жив и актуален проект и разгръщане като работещо философско теоретизиране и надграждане в съвременния идеен хоризонт. Това голямо предизвикателство, освен отлично познаване на цялостната Хегелова философия, изисква и конструиране на самостоятелна гледна точка, на свой концепт, който да задвижи и опосреди гигантския масив на Хегеловото теоретично философстване. Дисертацията на Иво Минков предлага такъв концепт, извлича го и въз основа на неговото уплътняване събира по нов начин Хегеловото философско познание и осветлява страни от него, неизследвани и неопознати от българската философия. С тези свои замисъл и изпълнение дисертационното изследване на Иво Минков надхвърля теоретичното ниво на дисертация и представлява самостоятелно изследователско начинание, с изключително голям принос за рецепцията и новотеоретизирането на Хегел на полето на съвременното българско философстване.

За изучаването и принципирането на Хегеловата философия Иво Минков работи още като студент по философия в Югозападния университет, защитава бакалавърска теза за Хегел, завършва магистратура Философия и заявява своя изследователски потенциал и системен интерес към Хегеловата философия, защитавайки магистърска теза за етическия концепт при Хегел. Спечелва редовна докторантура и работи системно и упорито за докторската си теза. Иво Минков има 9 представителни публикации по темата на дисертационното изследване, като пет от тях са индексирани в Web of Science. Включва се активно в живота на философската общност на катедрата и факултета с участие в организирането и провеждането на всички научни форуми. Избран е за асистент по Философия, води редовните семинари по Немска класическа философия.

Дисертационният труд образцово и в най-висока степен изпълнява изискванията за докторска дисертация с обема си от 260 страници, индекс на означенията на основните съчинения, с именника на цитиране, с плътно използваните 194 източника, на български, руски, английски и немски, посочени систематично в библиографията. Организиран е във въведение, три глави с разгърнати параграфи и подпараграфи и представяне на изводите и резултатите, заключение. Тук ще отбележа наистина масивния контекст от философски концепции от цялата история на философията до най-съвременни рецепции, върху които е разположен и през които се движи и е проведено разгръщането на Хегеловите тези и техното принципиране от докторанта. Това дава дълбочина и актуалност на изследването и демонстрира впечатляващия обем на свършената работа и прецизността на всеки предприет анализ.

Въведението представя прецизно формулираната докторска теза и нейните основания: да се предприеме системна реконструкция на цялостната Хегелова философия в отговор на „възможността за оформяне на нова спекулативна етика с критически и метафизически заряд“, търсене, породено от кризата в съвременната духовност и все по-настойчивата необходимост от нов духовен хоризонт, от „нови ценностни модели, нова ценностна система“ (с. 8). В очертаанията си тази нова етика трябва да предостави истински практически път и ставане на човека и да го реализира по пътя на нравствената му еволюция, вписвайки го в световноисторическия процес на целокупното човечество. Иво Минков тук предприема дълбинно и демонстрирано търсене на същинския водещ принцип в постигането на този нов етически хоризонт. Това е „идеята за свободата“, която трябва да се докаже и да се реализира като „онтологически нравствен принцип“. Тази теоретическа основа и цел на демонстрирането е проведена последователно през цялото дисертационно изследване.

Но какво е истинското доказателство на този принцип и как той работи за едно цялостно насочване на Хегеловата философия и нейните резултати към такава спекулативно-етическа конструкция. Според Иво Минков етичското трябва да бъде еволюционно изведено, а в направата, в реализирането си то да има метафизически корен и критическо извеждане, Минков предприема парадигмално свързване на „началото“ и „края“ на Хегеловата философия, дълбаейки в основанията на самата възможност на теоретическото и разумното: върху онези начала, които ни извеждат към практиката на чистото мислене. Така основанията на спекулативно-етическото израстват върху чисто логическа основа, което е в сърцевината на дисертационното изследване: да се изведат и разгърнат във всички проекции „методологическите основания на прехода от логика към етика“ (с. 9). Определено това е новаторски момент, който резултира и в теоретични приноси, бих го оценила като едно по Сократовски обединение на разумното и етичското, като върхово еманериране на човека, на човешкото, но разгърнато върху гигантската работа и съдържание на понятийната и знаниевата рационалност, взети като абсолютна територия, като „царство на духа, на чистото мислене“.

В първия си ход дисертационното изследване се спуска към същинския контекст на раждането на новологическото, за да изведе новото начинание на логиката при Кант и Хегел, в нейния предмет, форми и изпълнение, предприето в немския класически идеализъм: „една цялостна и нова структура на логическата наука, като обвързва иманентно логическите категории“ (с. 22). Иво Минков обосновава виждането си за преход от трансценденталната логика на Кант към спекулативната логика на Хегел, като според него двата логически проекта обменят своите параметри, макар анализът, напълно оправдано с оглед на изследователските цели, да се измества на страната на спекулативната, диалектическа логика. Това дава и интересните моменти в осмислянето на Кантовия логически проект. Ще отбележа само някои от тях: извеждането на триадичността от Кант при разсъдъчните категории, откриването на антиномичността при разумните понятия, с което диалектическият принцип се възстановява в логическото извеждане, посочване на трансценденталната дедукция като основна посока за понятийно конструиране и накрая, системата на трите трансцендентални идеи при Кант като чиста метафизическа основа за проектиране на една нова субективност (концептът за Абсолютен субект, разгърнат по-нататък в дисертацията). Изследователски честно се посочва идейният сблъсък между Кант и Хегел по отношение на хоризонта на логическия проект и логическата теория изобщо: докъде може да стигне разгръщането на човешкото мислене и познание, като тук Хегел противостои на Кант с преодоляването

на крайността и граничността на човека, тъй като „човек е безкраен в познанието“ (с. 36) и трябва да се развие методологията и системата на неговото чисто спекулативно мислене.

Как логиката при Хегел се развива като системен генезис на логическите категории и се завършва като „абсолютен метод“ на *схващането на нещата в техните понятия*, с прословутата дефиниция на Хегел, е реализирано във втората глава на дисертацията. Тук е и демонстрирана работната методология, съответстващо избрана спрямо спецификата на „идеята за свободата“. Иво Минков полага конструктивния си метод на спекулативните понятия върху *опосредстването*, разгледано като медиативната процедура в триадичния генезис на едно понятие, но и вдигната до цялостна процедура и среда по генезиса на системата от понятия. В нея работи отрицателността, „нищото“, заострено през противоречивостта, която мисленето приема и през която раздвижва и конструира себе си и своя напредък в мисловните категории. Така опосредстването е демонстрирано като „спекулативно-диалектически процес, метод на абсолютната отрицателност, същинския ход на мисловните определения“ (с. 230). В чисто логически план с оглед на трите понятийни елемента: всеобщо – особено – единично анализът и реконструкцията са изпълнени в *средата на особеното*, което е удържано в цялото изследване и го полага в динамиката, прехода, развоя на категориите до една процесуално раздвижена предметност.

Изключително интересни и ценни резултати дава тази процесуална методология в цялостното разглеждане на категориите в трите дяла на Хегеловата логическа система. Тази глава представлява истински интерес от гледната точка на рецепцията на Хегеловия логически метод в българската философия. Ще се спра на някои от най-ярките й моменти, като подчертавам цялостното изминаване с единна работна процедура на хода на категориите. С оглед на опосредстването Иво Минков полага „нищото“ като вход в логическата система на Хегел, което дава едно нейно построение винаги през отрицателните категории, през които пробива противоречието и преходът към околните мисловни определения. Така вървим *свободно* през нищото, през отрицателността назад към предходното, но и към следващото, към цялостното ставане на категориите, можем във всяка точка от Хегеловата система да сгъстяваме или да преминаваме към контекста на понятията. Особено сполучлив е анализът на качеството, количеството и мярата от дела на битието от общата гледна точка на преход „от крайно към безкрайно“. Иво Минков показва концептуалните моменти за поява и разгръщане на базовите количествени категории на основата на качествените: граница, едно, празно, сили на

отблъскване и привличане, величина, единица, квантум, прекъснатост и непрекъснатост. Великолепно е изведена Хегеловата интерпретация на математическите начала и на висшите математически принципи с тенденцията да се установи формата на „математически безкрайното“ (с. 80). В категориите на мярата се демонстрира опита на Хегел да обедини качествено и количествено, в което те са безразлични и от което произхожда новата логическа сфера на същността. Прецизно е направен анализът през срединните категории на цялото учение за същността, като целенасочено се извеждат важни за проблематиката на изследваните категории: тъждество и различие през противоречивото, основание, закон, манифестирането на абсолютното като субстанция. Ценно е разгръщането тук на преход към логическото учение за понятието през типа онтологическите модели на Парменид, Хераклит, Платон и Аристотел изясняват и вътрешното моделиране на категориите от Обективната логика на Хегел.

Иновативен е подходът към третото логическо учение в Хегеловата система с акцента и реконструирането на „творчеството на понятието“ (с. 131), а това е именно реализирането на *свободата* в логическата конструкция на категориите. Това са най-богатите определения на мисленето, реализирани вече в „абсолютната“ логическа форма. Тук изкрystalизира извеждането на трите чисти понятийни момента на „всеобщото – особеното – единичното“, които са и логическа основа на субективността на понятието. Иво Минков обосновава удържането им в този преход, и това е движение през обективността на понятието до неговия абсолютен завършек. Реконструкцията на обективността е също ценен момент, тъй като е слабо изследвана в националното философстване, а носи в себе си потенциала на философстването върху природата и върху истински взаимосвързаните понятийни конструкции. Поставени са и новите акценти: категорията „отчуждение“ в свободния механизъм, жизнен процес, идеята за тъждество на теоретическо и практическо и най-вече целокупността на завършека в абсолютния метод, който по-нататък ще се разглежда като предпоставка за извеждане на новия концепт за „Абсолютния субект“.

Втората глава, а и системното реконструиране на Хегеловия логически метод, завършва с подход към набеязване на същинските опори и опорни принципи на системното познание и системната природа на разума. Като такива се извеждат търсенето на логическа и математическа форма на безкрайното, което търсене и методологическо конструиране според И. Минков се разгръща върху едно цялостно проектиране и „еволюция“ на пълния потенциал на човека, в това е системната природа

на разума и затова освен единство на логическо и историческо, тук се обособява и още една *закономерност* на това развитие: *преход от логическо към етическо*. Резултатът на цялостния и иманентен ход на категориите в пълната им система на чистото мислене завършва в своя кулминационен връх: Абсолютният субект, който оттук трябва да се конституира и да разгърне своята обективност и своя свят като *нравствен свят*.

Това е точката, в която дисертационното изследване предлага своя нов водещ концепт като нова трактовка за Абсолютното, която да позволи преподаване и резултиране на прехода на изработения логически метод към обективността и неговото обективно, действително осъществяване. Чрез абсолютния метод се е конструирала една нова абсолютна инстанция: на „чистата личност“ (с. 167), която е човекът, взет в неговата кулминационност и като субект, развил и усвоил цялата система на чистото мислене, с това той се демонстрира като Абсолютен субект, съсредоточил и иницирал своята познавателна мощ и воля за себеусъвършенстване, като „еволуиращ субект“ (с. 166), деятел на своето „духовно“ развитие и реализиране, защото той трябва да извърви и осъществи „генезиса на еволюцията на своята собствена ценностна система“ (с. 167). Това са и същинските основания за подстъп към една нова етическа система, тъй като основата на етическото още от Кант стои необходимо в и чрез *субективното* и неговото автономизиране и оценностяване, което е евентуалното основание да се даде критическият заряд на една спекулативна етика и да се защити нейното определение и смисъл като етическа наука.

Оттук дисертационното изследване напредва през динамично преконфигуриране на Хегеловите концепти в целостта на кръга от практически проблеми – преконструирани на съдържанието на правото, морала и нравствеността, с което се осветлява не така системно изследвана и усвоена в българската традиция проблематика от Хегеловата *Философия на правото*, *Философия на историята* и *Философия на духа*, за да се изработи феноменологията и собствено философската област на Абсолютния субект като реализация на водещата „идея за свободата като връх в хуманистичния идеал“ (с. 132). Иво Минков започва с нова конструкция върху Хегеловата *Феноменология на духа*, като феноменология на Абсолютния субект. Това е ценна посока на дисертационното изследване, тъй като често Хегеловата феноменология в нейната типика остава на заден план спрямо Хусерловата феноменология. Новостта на конструкцията е с оглед на разволя на феноменология на духа, но в нова посока към конституиране на Абсолютния субект. На първо място е изработването на историята в теоретизирането на свободата, което Иво Минков осъществява с преглед на философските идеи на Просвещението за свобода, за

правов ред и обществена организация. В резултат идва констатацията за „прогреса в съзнанието за свобода“ на Абсолютния субект като свободен индивид, който е и свободно мислещо същество, ангажирано с „наболелите проблеми и духовните тежнениа на епохата“ (с. 189). Собствено феноменологическия развой на Абсолютния субект завършва с изграждането на неговата *архитектоника* в трите релации *Абсолютен субект – Висшата същност, Разумното начало, Абсолютен субект – Другите, Абсолютен субект – Аз*, развити през трите водещи категории на неговата иманентна диалектика *признание – отчуждение – примирение*. В тези три полета се развива абсолютното себе-познание на Абсолютния субект, който извървява в сгъстен вид логическия генезис на своите спекулативно-нравствени мисловни определения, за да завърши с нов резултат: излизането на спекулативно-нравствената *Абсолютна идея: „идеята за свободата“* (с. 209).

Следват контурите на широкомащабната конструкция на една обща философия на Абсолютния субект, разгърната в трите си области на субективен дух и свободна субективна воля, обективен дух и обективна воля и накрая абсолютна воля на Абсолютния субект. Първата област конституира „царството на свободата“ в мисленето (с. 213) като чисто субективна цел и условие, но и като осъществяване на свободната духовност на човешкото същество. С втората област Абсолютният субект влиза в реализация на своя собствен свят, основан върху и чрез „конституиращата функция на свободата“ (с. 216), и като правна и логическа конституция на свободната воля като реализирана в обективността, като един вече взаимен „общ нравствен дух“ (с. 224). За да се конституират същинските определения на „нравствената личност“ (с. 226) спрямо всеобщо обективните реализации на нравственото тъкмо като всеобщо. Това са държавата като „самосъзнателна нравствена субстанция“ (с. 227) и реализирана „система на нравствения свят“ (с. 235). Но същинско абсолютната нравствена реализация на Абсолютния субект е спрямо „всеобщия световен дух“ и „всемирния исторически процес“ (с. 240), който необходимо е движен от стремежа и от собственото самоопределение на Абсолютния субект в посоката на духовно и нравствено самоусъвършенстване и е гарантиран от неговия труд, заложба и постижения единствено и само и на първо място в областта на чистото спекулативно мислене и познание. В тези общи контури се съзира проектът на Иво Минков за работа по създаването на „Науката етика“ (с. 246), която да конституира съвременния, но и да доближи универсалния хоризонт на етическата и ценностна система на човека в пълна реализация на неговата хуманност и хуманен идеал.

Нямам съвместни публикации с докторанта. Авторефератът съответства напълно на дисертацията. Приносите са ясно и прецизно формулирани и са демонстрирани в хода на изследването.

В заключение, дисертацията на Иво Иванов Минков на тема „*Спекулативната логика на Хегел като нравствен път на духовна еволюция*“ представлява изключително задълбочено и самостоятелно проведено изследване, то издига до ново ниво Хегелознанието в българската философия и демонстрира и защитава истинския патос и абсолютна ценност на спекулативното занимание с чистото мислене и с чистата философия, подчертавайки огромното им значение за общественото и духовното развитие на човека и човешките общности. Дисертационното изследване привлича и привежда към тезите богата аргументация и теоретични конструкции и модели от целия спектър на философското знание – от неговата история, от актуалните дебати в генезиса на разгърнатите и проследени тези, от най-острите и провокативни тематики, до проблемите за бъдещето и за собствено теоретичния хоризонт и проекции на логическото и философското знание в универсалното им теоретическо систематизиране. Предвид посоченото убедено и с удоволствие ще гласувам „ЗА“ присъждането на образователната и научна степен „**доктор**“ на Иво Иванов Минков за неговата дисертация и категорично предлагам на уважаемите членове на Научното жури да гласуват „ЗА“ присъждането на образователната и научна степен „**доктор**“ на Иво Иванов Минков за неговата дисертация на тема: *Спекулативната логика на Хегел като нравствен път на духовна еволюция* по научната специалност – **История на философията** в професионално направление **2.3. Философия**.

7.12.2020 г.

Доц. д-р Силвия Кръстева